

Sense amnèsia

Eponímia mèdica catalana. El punt de Juncadella Ferrer

Josep-Eladi Baños, Elena Guardiola

Departament de Ciències Experimentals i de la Salut. Facultat de Ciències de la Salut i de la Vida. Universitat Pompeu Fabra. Barcelona.

L'epònim

Punt de Juncadella Ferrer. "Hiperestèsia cutània a la quarta articulació condrosternal en la neurosi cardíaca"¹. També es coneix com *punt precordial de Juncadella*.

Enric Juncadella i de Ferrer. L'home

Enric Juncadella i de Ferrer (Figura 1) va néixer el 23 de juliol de 1909. Va estudiar el batxillerat al col·legi San Luis Gonzaga de Barcelona i es va llicenciar en Medicina a la mateixa ciutat l'any 1931 amb premi extraordinari. Va ser alumne intern per oposició a l'Hospital Clínic, a la càtedra del professor Ferrer Solervicens². La seva tesi doctoral va portar per títol *El volumen de sangre en las anemias, en las poliglobulias y en la insuficiencia cardíaca* i la va presentar a Madrid l'any 1940 sota la direcció del professor Ferrer Solervicens³. Va fer una estada posteriorment a París, on aprofundí en els seus coneixements en fisiologia. En aquell temps es va incorporar a la càtedra del professor Manuel Soriano junt amb el doctor Amatller Trias. En aquesta càtedra, la secció de cardiologia estava dirigida per Codina Altés amb qui establí una gran amistat que va perdurar molts anys⁴. Va ser professor adjunt per oposició (1956) i metge de la Clínica Mèdica B de l'Hospital Clínic de Barcelona, dirigida pel professor Soriano, on va desenvolupar la major part de la seva vida professional. La seva activitat docent es va prolongar durant molts anys, fins el 1977². L'any 1946 va ser nomenat membre corresponent per elecció de la Reial Acadèmia de Medicina^{5,6}.

L'any 1936 va rebre el premi de l'Acadèmia al IX Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana celebrat

a Perpinyà del 24 a 27 de juny, que fou el darrer congrés abans de la represa després de la dictadura franquista, a la mateixa ciutat, l'any 1976. El treball premiat fou *Nefrosi per sublimat, aportació de 12 casos*⁷. Nogensmenys, no va poder recollir el guardó perquè estava malalt i havia ingressat al sanatori de Puig d'Olena afecte de tuberculosi⁸.

Quan va deixar l'Hospital Clínic, arran de la reorganització dels serveis assistencials, passà a l'Hospital de la Creu Roja de Barcelona (1976) on fou Director del Servei de Cardiologia fins a la seva jubilació². Tot i jubilar-se, no abandonà la medicina, ja que seguí treballant en la seva consulta privada fins a l'avançada edat de 90 anys.

A l'Hospital de la Creu Roja va continuar la seva activitat docent amb un curs anual d'electrocardiografia, un dels primers que es va realitzar a Catalunya i que va tenir molt d'èxit. Entre 1963 i 1964 fou president de l'Associació de Cardiologia i Angiologia (més tard, Societat Catalana de Cardiologia) de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears. Enric Juncadella i de Ferrer va morir a Barcelona el 21 de maig de 2005⁵.

Juncadella tingué una àmplia activitat assistencial. Era un excel·lent semiòleg i va viure l'aparició de les tècniques diagnòstiques per la imatge que van canviar la manera d'exercir la cardiologia. Disposar-ne, però, no va fer-li arraconar la semiologia cardíaca que havia après durant la seva joventut, arribant a una eficaç complementació d'una i altres. La seva curiositat professional fou àmplia i publicà sobre diversos temes vinculats a la medicina interna, no només a la cardiologia. Entre les seves publicacions destaquen *Micosis toràcica*⁹, una interessant revisió sobre l'actinomicosi pulmonar, de la qual només va trobar dos casos en un període de vint anys. Vinculats a la seva tesi doctoral va publicar dos articles d'interès: *Las albúminas de la sangre en las cirrosis hepáticas*¹⁰ i *El volumen de sangre en el hombre: su regulación periférica*¹¹. En la seva etapa de formació i d'exercici de la cardiologia va ser autor o coautor de diverses publicacions com ara *Presión oncótica en la patógenesis del edema*¹², article publicat a *Revista Clínica Española* que va ser citat a la secció *Current Literature* del JAMA

Correspondència: Dr. Josep-E. Baños
Departament de Ciències Experimentals i de la Salut
Universitat Pompeu Fabra
Parc de Recerca Biomèdica
C/ Dr. Aiguader, 88
08003 Barcelona
Tel. 933 160 865
Fax 933 160 901
Adreça electrònica: josepeladi.banos@upf.edu

(1943;121:157 del 9 de gener de 1943), *Carcinoma metastásico de corazón*¹³, *Alteraciones del ritmo cardíaco en la respiración de Cheyne-Stokes*¹⁴, *Estenosis ístmica de la aorta*¹⁵, *Los bloqueos sino-auriculares*¹⁶ i *Aneurismas micóticos agudos*¹⁷. Prop dels setanta anys encara va escriure el capítol de *Cardiología* del *Formulario Médico Daimon*¹⁸. Com era freqüent en els metges de l'època, Juncadella també va realitzar traduccions, com la de l'obra *Trastornos de la circulación periférica*, de Max Ratschow¹⁹.

El punt de Juncadella Ferrer

El *punt de Juncadella Ferrer* és potser un dels epònims mèdics catalans més poc coneguts, malgrat la seva presència tant al *Diccionario Enciclopèdic de Medicina*¹ com al *Diccionario Terminológico de Ciencias Médicas* (Salvat)²⁰. Però tal com es veu a les primeres línies d'aquest article, la seva descripció és succinta i cal buscar altres fonts per il·lustrar-la millor. Aquí, les dificultats continuen perquè no és fàcil trobar referències més extenses a la bibliografia mèdica. En el llibre clàssic *Manual de diagnóstico etiológico* de Gregorio Marañón, publicat l'any 1974²¹, la referència a la "neurosi cardíaca" és la següent: "*La neurosis 'cardíaca' es un cuadro típico, frecuente en mujeres jóvenes en el que destaca una precordialgia –pero de localización inframamaria– a menudo señalada a punta de dedo y acompañada de disnea suspirosa, astenia matutina, insomnio y tristeza con angustia*". És evident que aquest punt és el de Juncadella Ferrer, encara que l'obra no el cita com a tal.

L'única referència amb una descripció extensa de l'esmentat punt l'hem trobada en una obra més recent de Surós i Surós²², on en relació amb el dolor precordial psicogènic diuen: "*Juncadella Ferrer halló en todos los casos un punto doloroso, exquisitamente localizado a nivel de la articulación condrocostal de la IV costilla izquierda*".

Més endavant, en parlar de la sensibilitat de la regió precordial, Surós i Surós descriuen amb més detall aquest punt dolorós, anomenant-lo "punt precordial de Juncadella"²²: "*En la neurosis cardíaca, la zona hiperestésica cutànea desborda el área precordial. Casi sin excepción, aparece un punto doloroso, exquisitamente localizado a nivel de la articulación condrocostal de la costilla izquierda (C4). El dolor que se despierta a la presión en este punto, y que es más intenso que el provocado en cualquier otro lugar, no está, al parecer, relacionado con la estructura condrocostal, ya que se despierta también pellizcando la piel de esta región. Asimismo, si con el dedo se desliza la piel arriba o abajo, sigue el movimiento del dedo (punto precordial de Juncadella)*".

FIGURA 1. Enric Juncadella i de Ferrer (1909-2005)

Aquesta és la descripció de l'element semiològic que el cardiòleg havia observat. L'epònim és, a més, en aquest cas, un reconeixement a la tasca dels metges que, com Juncadella, utilitzaven l'anamnesi i l'exploració física com a principals elements diagnòstics, abans que les proves complementàries esdevinguessin capitals.

Nota d'agraïments

Els autors volen agrair la col·laboració del doctor Enric Juncadella i García per l'aportació de documentació, el lliurament de la fotografia i la revisió del manuscrit.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

1. Casassas O (dir.). *Diccionario Enciclopèdic de Medicina*. Barcelona: Acadèmia de Ciències Mèdiques i Enciclopèdia Catalana; 1990. p. 1274.
2. Conversa amb el Dr. Enric Juncadella García. Barcelona, 27 de juliol de 2010.
3. Ferrer E. El volumen de sangre en las anemias, las poliglobulias y la insuficiencia cardíaca. Madrid: Facultad de Medicina, Universidad Central; 1940.
4. De Fuentes Sagaz M. Història de la Cardiologia a l'Hospital Clínic de Barcelona. Gimbernat. 2006;45:125-36.

5. Trias i Rubiés R. Memòria de les activitats de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya (2005). *Rev R Acad Med Catalunya*. 2006;21:32-5.
6. Corbella J, Sèculi J. *Nomina academicorum (1770-1995)*. Barcelona: PPU; 1995. p. 103.
7. Battestini i Pons R. *L'Acadèmia de Ciències Mèdiques i la Guerra Civil*. Gimbernat. 2008;50:167-71.
8. Calbet Camarasa JM. *L'Acadèmia de Ciències Mèdiques durant la Guerra Civil*. Gimbernat. 1997;27:193-204.
9. Juncadella E. Micosis toràcica. *Med Clin (Barc)*. 1948;11:358.
10. Juncadella E. Las albúminas de la sangre en las cirrosis hepáticas. *Med Ibero*. 1935;29(pt. 1):343-5.
11. Juncadella E. El volumen de sangre en el hombre: su regulación periférica. *Rev Med Barc*. 1935;24:95-114.
12. Juncadella E. Presión oncótica en la patogénesis del edema. *Rev Clin Esp*. 1942;5:342.
13. Balcells Gorina A, Juncadella Ferrer E, Codina Altés J. Carcinoma metastásico de corazón. *Rev Clin Esp*. 1946;7:521-4.
14. Codina Altés J, Juncadella Ferrer E. Alteraciones del ritmo cardíaco en la respiración de Cheyne-Stokes. *Med Clin (Barc)*. 1946;4:248-55.
15. Codina Altés J, Juncadella Ferrer E. Estenosis ístmica de la aorta. *Rev Esp Cardiol*. 1947;1:48-64.
16. Juncadella Ferrer E. Los bloqueos sinoauriculares. *Rev Esp Cardiol*. 1947;1:116-31.
17. Juncadella E, Soriano M, Amatller A. Aneurismas micóticos agudos. *Ann Med*. 1958;44:101.
18. Juncadella E. *Cardiología. A: Formulario Médico Daimon*. Barcelona: Edit. Daimon Manuel Tamayo; 1978.
19. Ratschow M. *Trastornos de la circulación periférica*. Madrid: Miguel Servet, 1943.
20. *Diccionario Terminológico de Ciencias Médicas*. 12a ed. Reimpresió ampliada Barcelona: Salvat Editores, S. A.; 1990. p. 943.
21. Marañón G. *Manual de diagnóstico etiológico*. 12ª ed revisada y puesta al día por Alfonso Balcells. Madrid: Espasa-Calpe; 1974. p. 22.
22. Surós Batlló A, Surós Batlló J. *Semiología médica y técnica exploratoria*. 8ª ed. Barcelona: Elsevier-Masson; 2001. p. 196, 216.